

Rodna Gruda

Superstoletnik, kitajske pismenke in pinyin

Super-centenarian, Chinese Letters and Pinyin

Objavljeno dne/Published on: 22.02.2016

Avtor članka/Article Author: Metka Lokar

13. januarja 2016 je svoj 110 rojstni dan praznoval in Zhou Youguang. Skromno, v svojem pekinškem stanovanju. Njegovi častitljivi starosti navkljub novica niti ne bi bila tako zelo posebna, če slavljenec ne bi bil eden vodilnih in še vedno aktivnih kitajskih jezikoslovcev, ki bi se mu za enega njegovih največjih dosežkov v življenju, pinyin, morali pokloniti tako Kitajci kot milijoni drugih po svetu. Med njimi tudi Slovenci, ki se tako ali drugače vse pogosteje srečujemo s kitajščino in ob tem tremo enega najtrših jezikovnih orehov, kar jih je, kitajsko pisavo.

Super-centenarian, Chinese Letters and Pinyin On 13 January 2016, Zhou Youguang humbly celebrated his 110th birthday in his Beijing apartment. Despite his honorable age, this news wouldn't be so special if he wasn't one of the greatest Chinese linguists of all time. The Chinese, as well as millions of others around the globe, should be thanking him for creating the so-called Pinyin system. Even Slovenians run into the Chinese language increasingly and we have a hard time decoding the Chinese letters.

Kitajska pisava je stara več kot 3000 let. Kako in kdaj so nastale prve pismenke ter kdo jih je povezal v sistem, ni znano, obstaja pa zgodba o tem, ki pravi, da je bil to štirioki Cangjie, uradni zgodovinar legendarnega »rumenega cesarja« Huangdija, ki je Kitajski vladal v času 2698–2598 pr. n. št. in je prav takrat enkrat, ko naj bi svojemu zgodovinarju naročil izdelavo pisave, uvedel kitajski koledar, kakršnega poznamo še danes in po katerem zdaj štejemo – reci in piši – leto 4653.

Najstarejše ohranjene pismenke so konec 19. stoletja odkrili v mestu Anyang. So iz časa dinastije Shang in naj bi nastale okoli leta 1400 pr. n. št., vpraskane v kosti goveda in oklepe želv pa so jih uporabljali predvsem za napovedovanje prihodnosti. Glede na čas nastanka so te pismenke seveda dosti mlajše od tistih, ki naj bi po izročilu nastale v tretjem tisočletju pred našim štetjem. Pa vendar se verjetno ne bi dosti zmotili, če bi rekli, da se v poldrugem tisočletju niso bistveno spremenile, prav tako kot se kljub reformam v različnih obdobjih vsaj v osnovnih potezah niso spremenile vse do danes: ostale so v stilizirane podobe ujet predmetni in miselni svet, ki nas obkroža. Skoraj tako, kot naj bi si v trenutku navdihla zamislil Cangjie.

Kitajska pisava je skozi tisočletja postala kitajski narodni zaklad, skupaj s slikarstvom, glasbo in poezijo žlahtna umetnost, ki jo Kitajci še posebej cenijo in zato tudi skrbno negujejo. Kako je tudi ne bi, saj je to najtrdnjši temelj, na katerem so v vsej svoji raznolikosti stoletja gradili in ohranjali svojo enotnost. Ne glede na to, koliko narečij ali celo jezikov govorijo po širni državi, ne glede na to, koliko se med seboj razumejo ali ne, ko govorijo – zapisano razumejo vsi, ne glede na to, s katere strani so in kdo so, večinski Hani (ki jim pravzaprav pripadata tako jezik, *hanyu*, ki ga poznamo kot kitajskega, kot pisava, *hanzi*, ki pripada temu jeziku), ali pripadniki katere od številnih manjšin, ki živijo na ozemlju današnje LR Kitajske.

A kot je nekaj po eni strani dobro, je po drugi strani lahko tudi slabo. Si predstavljate, kako je, ko ima vsaka beseda svojo pismenko? *Shuowen jiezi*, eden prvih kitajskih slovarjev, ki je nastal v zgodnjem 2. stoletju našega štetja, je vseboval »skromnih« 9300 in nekaj pismenk, eden najznamenitejših, slovar *Kangxi zidian* z začetka 18. stoletja, jih je zabeležil več kot 47.000, *Hanyu da zidian*, ki danes velja za referenčnega, pa v drugo, razširjeno izdajo iz leta 2010 vključuje dobrih 60.000 pismenk. Vprašanje, ki si ga ob tem zastavljajo Kitajci, sploh pa tujci, ki se učimo kitajsko, je, koliko pismenk je treba poznati, da postaneš pismen, da lahko prebereš preproste napise

v okolici, da lahko prebereš časopis, morda celo knjigo. Da posamezno pismenko pravilno prebereš, ji daš pravi zven in s tem tudi pravi pomen. In da navsezadnje tudi kaj napišeš. Povprečno izobraženi Kitajci bi morali poznati 3000–4000 pismenk, vsaj toliko, pravijo, naj bi jih zadostovalo tudi za branje časopisov. Univerzitetno izobraženi naj bi poznali okoli 8000 pismenk. Za nepismene veljajo Kitajci, ki poznajo manj kot 1500 pismenk, tujci, sinologi so pri tem seveda izvzeti, pa pri tem večinoma veselo računamo na obilne odpustke. Pri čemer pred pisanjem, razen ko kdaj za šalo v roko primemo kaligrafski čopič, roko na srce, najraje zbežimo.

Verjetno prav zaradi te svojskosti, ki ji sicer nastavlja visoke ovire na poti do nas, se nam kitajščina s svojo pisavo ter nasploh duhovno in tudi materialno kulturo zdi več kot vznemirljiva. Ne samo danes – tako je bilo tudi v preteklosti. Izziv je pomenila že misijonarjem, ki so že v daljnem 16. stoletju prišli na Kitajsko širit katoliško vero. Posebej zanimivo pri tem je, da je srečanje vzhoda in zahoda – ob vsem drugem seveda – tedaj prvič pomenilo tudi bližnje srečanje dveh pisav, kitajskih pismenk in latinice, v kateri so pisali misijonarji. Prineslo je prve poskuse prenosa kitajščine in njenih ideogramov v črkovno pisavo ter tudi prve dvojezične slovarje.

S kitajščino so se, kar je popolnoma logično, torej že nekdanj spopadali tako, kot se z njo spopadamo danes – le da ob tem nam ni treba več razmišljati, kako bomo v razumljivo obliko prepisali to ali ono kitajsko besedo, ker so to naredil že nekdo drug: superstoletnik iz našega uvoda, Zhou Youguang, ki je z ekipo sodelavcev v 50. letih preteklega stoletja na podlagi preteklih poskusov »romanizacije« kitajske pisave razvil *pinyin* (za razliko od drugih tajvanske različice ga včasih imenujemo tudi *hanyu pinyin*), danes najbolj znan in tudi najbolj razširjen sistem za zapisovanje kitajskih glasov in besed v latinici.

Na začetku so sicer tehtali, ali bi za prepis uporabili kakšno drugo pisavo, cirilico ali mogoče na novo izdelano pisavo, ki bi sledila obliki pismenk, a odločitev za latinico je prevladala, ker naj bi bila ta Kitajcem od vseh še najbolj pripravna. Bila naj bi enostavna za pisanje in lahko berljiva, omogočala pa naj bi, kar je bilo pomembno, zapis izgovarjave. Dovolj dobro naj bi jo poznali v sosednjih državah in Kitajsko bi najlažje povezala tudi s preostalim zunanjim svetom. Uporabljala naj bi se v znanosti in v njej naj bi bili pogosto zapisani tudi mnogi tehnični izrazi. Predvsem pa naj bi bila preko grške abecede povezana s feničansko in egipčansko pisavo, torej bi kitajščini povzročila prav toliko škode kot že uveljavljena raba arabskih števil in matematičnih simbolov – se pravi nobene.

Čeprav je pomen *pinyin*a izjemen, saj tako samim Kitajcem kot vsem nam pomaga pri opismenjevanju v kitajščini, praktičnost in uporabnost pa v 21. stoletju vse bolj dokazuje tako v javnih napisih kot tudi pri uporabi računalnikov, pametnih telefonov, sistemih razvrščanja podatkov na različnih področjih in še kako, brez zatikanj pri njegovem uveljavljanju ni šlo. A danes prav tako kot ideogramska kitajska pisava *pinyin* velja za uradno obliko pisanja kitajskega jezika – pri čemer je, kot pravi Zhou Youguang, strah, da bo izpodrinil pismenke, vsaj za zdaj povsem odveč.

Zhou Youguang - oče pinyin

Muzej kitajskih pismenk v Anyangu

Kitajsko-portugalski slovar, 1583-1588

slovar, Hanyu da zidian, druga izdaja, 2010

Biang, ena najkompleksnejših pismenk, označuje vrsto kitajskih rezancev.

Ime kitajskega glavnega mesta, zapisano v pismenkah in pinyinu.

Cangjie, legendarni izumitelj kitajske pisave.

Kitajske pismenke iz 2. tisočletja pr.n.št.

